

ÜHISKONNAÕPETUS

9.klass

Õppesisu	Õpitulemused
<p>1. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted Meedia ja teave Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir. Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, intellektuaalomandi kaitse (plagiaat)</i>;• iseloomustab näidete varal avaliku ja eraelu piiride seadmist ning ületamist;• avaldab arvamust ajakirjanduses käsitletavate probleemide kohta; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks;• teab reklaami funktsioone ja liike;• tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.
<p>2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus</i>;• märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;• väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;• väärtustab soolist võrdõiguslikkust;• mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.
<p>3. Ühiskonna institutsiooniline struktuur Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).</p>	<ul style="list-style-type: none">• Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, äri sektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>;• selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;• teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.
<p>4. Ühiskonnaliikmete õigused Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.</p>	<ul style="list-style-type: none">• ab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>inimõigused, põhiõigused</i>;• tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid;• kirjeldab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;• tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi.

<p>5. Riik ja valitsemine Demokraatia ja Eesti valitsemiskord Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i>; • selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises; • tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi; • eristab demokraatiat ja autokraatiat, võrdleb demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni; • selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt, erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i>; • tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust; • mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT); • teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi; • tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi; • selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid; • teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; • nimetab Eesti parlamendierakondi; • teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.
<p>6. Kodanikuühiskond Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaihendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaihendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus</i>; • iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel; • mõistab kodanikuühiskonna ja

<p>Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.</p>	<p>vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmäärke;</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi ja probleeme ning pakub lahendusi.
<p>7. Majandus Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglase tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investeerimine, tarbijakaitse</i>; • tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu; • analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimist ning karjääri plaanides; • teab eelarve koostamise põhimõtteid, oskab arvutada netopalka; • teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult; • kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmäärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.